

Odd Gunnar Skagestad:

Vårt forsømte Forsvar – er regnskapet time kommet?

I kjølvannet av Russlands anneksjon av Krim og påfølgende angrepskrig mot Ukraina som nå har pågått siden våren 2014, har vi fått et fornyet tilløp til en norsk forsvarsdebatt. Mye av denne debatten har vært knyttet an til de angivelig nye sikkerhetspolitiske utfordringene som Norge står overfor, hensett til Russlands angivelige nye rolle som en mer uforutsigbar, mer truende og generelt farligere internasjonal aktør enn hva tilfellet var tidligere.

Dette er en avsporing som har bidratt til å bagatellisere de fatale feilvurderingene som har vært gjort i norsk forsvarspolitik gjennom halvannet tiår. I en artikkel 30. april 2015 minnet *Klassekampens* redaktør Bjørgulv Braanen om at man den gang hadde snakket om at det aldri ville oppstå nye eksistensielle trusler i Europa, blant annet fordi Russland varig hadde endret karakter. Som Braanen påpekte, var dette politisk ønsketenkning, som viser hvor ekstremt farlig det er å basere forsvarspolitikken på kortvarige stemningsbølger. Norge har et kontinuerlig behov for å forsvare vår nasjonale suverenitet, uavhengig av forsvarspolitiske moteretninger.

Flere enn *Klassekampens* redaktør synes nå å ha sett lyset. I sin nylige (desember 2015) bok *Angrep eller forsvar* foretar Ingeborg Eliassen og Cathrine Sandnes en veldokumentert og skremmende analyse av de fatale konsekvensene som vår forsvarspolitik – herunder fremfor alt kampflykjøpet (F-35) - vil få for Norges samlede forsvarsevne.

Skriften på veggen er etter hvert blitt tydeligere for flere. Det har riktignok ikke manglet på advarsler, for dem som ville lytte. Men hvem ville det? Ikke våre ansvarlige politikere – for dem var det ubekvent og fremfor alt politisk ukorrekt. Da var det hyggeligere å tenke på at det hadde skjedd et *paradigmeskifte*, som gjorde at kritikere – nei, *varslere* – kunne avfeies som dinosaurer som hang fast i kald-krigs-forestillinger og intet hadde forstått av den nye tid og dens forutsetninger og krav.

Spissformuleringer?

Ja visst. Og i høyeste grad berettiget. Utviklingen i negativ retning har nå gått så langt at man med god grunn kan stille spørsmålet om det er så at Norge nok har en krigsmakt, men ikke lenger noe forsvar. Noe må gjøres, og noen må betale for fortidens synder og forsømmelser. Det betyr at vi – «det store vi» inkludert våre forsvarspolitikere – først og fremst må se *fremover*. Men i denne forbindelse er det også på sin plass å ta et *tilbakeblikk*, og ta inn over oss de advarslene som vi burde ha lært av og som fortsatt er aktuelle.

For eget vedkommende vil jeg ubeskjedent minne om en rekke artikler hvor jeg har tatt opp disse spørsmålene, herunder bl.a. følgende (som også kan lastes ned fra min hjemmeside):

- «Hva skal vi med Forsvaret?», kronikk i *Farmann Newsletter* 1. april 2005; <http://www.farmann.no/forsvaret.html>; samt <http://www.ogskagestad.net/ForsvaretFarmannApril05.pdf>.
- «Forsvaret: En ny kost – og en ny giv?», artikkel i tidsskriftet *Pro Patria /Vårt Vern* mai 2005, s.64-65; <http://www.ogskagestad.net/DiesenKostProPatriaMai05.pdf>.
- «Ytringsfrihet til besvær», artikkel i *Norsk Militært Tidsskrift*, heft nr.11, november 2005, s.22.25; <http://www.ogskagestad.net/YtringsfrihetNMTnov05.pdf>.
- «Debatten som stilnet: Hva skal vi med Forsvaret?», artikkel i tidsskriftet *Minervas* nettutgave 23. august 2007; <http://www.minervanett.no/debatten-som-stilnet-hva-skal-vi-med-forsvaret/>; samt <http://www.ogskagestad.net/ForsvarsdebattMinervaAug07.pdf>.
- «Krigsstaten Norge?», artikkel i tidsskriftet *Minervas* nettutgave 12. november 2007; <http://www.minervanett.no/krigsstaten-norge/>; samt <http://www.ogskagestad.net/KrigsstatenMinervaNov07.pdf>.
- «Krigsstaten Norge?», artikkel i tidsskriftet *Forsvarets Forum* nr.12, desember 2007, s.57; <http://www.fofo.no/?action=Article.publicShow;id=6687;module=Articles;template=printerfriendly>; samt <http://www.ogskagestad.net/KrigsstatenFFdes07.pdf>.
- «Forsvarsdebatten som ble borte», artikkel i *Norsk Militært Tidsskrift*, hefte nr.2, april 2008, s.40-46; <http://www.ogskagestad.net/ForsvarsdebattenNMTapril08.pdf>.
- «En varslet utvikling», artikkel i tidsskriftet *Minervas* nettutgave 19. mai 2015; <http://www.minervanett.no/en-varslet-utvikling/>; samt <http://www.ogskagestad.net/VarsletMinervaMai15.pdf>.
- «Til Sverre Diesens besværelser...», kommentarartikkel i debattspalten i *Minervanett* 20. mai 2015; <http://www.budsjettivaet-er-politikernes-sak/>; samt <http://www.ogskagestad.net/DebattMinervaMai15.pdf>.
- «Krigsstaten Norge – er vi der nå?», artikkel i *Norsk Militært Tidsskrift* nr.2, juni 2015; s.36-41; <http://www.ogskagestad.net/KrigsstatenNMTjuni15.pdf>.
- «Norges forsvarsevne – kan forfallet snus?», artikkel i tidsskriftet *Pro Patria* nr.3, juni 2015, s.52-53; <http://www.ogskagestad.net/ForsvarsevneProPatriaJuni15.pdf>.
- «Ytringsfriheten og Kristin Clemets autoritære lengsel», artikkel i nettpublikasjonen *Alternativt Forum* 2. april 2016; <https://alternativtforum.wordpress.com/2016/04/02/ytringsfriheten-og-kristin-clemets-autoritaere-lengsel/>; samt <http://www.ogskagestad.net/YtringsfrihetAlternativtforumApril16.pdf>.
- «Sverre Diesens besværelser», artikkel i tidsskriftet *Pro Patria* nr.2, april 2016, s.63; <http://www.ogskagestad.net/DiesenProPatriaApril16.pdf>.

Den klareste analysen av svakhetene ved Forsvarsreform2000, som ble vedtatt i år 2000 og som har vært implementert gjennom de etterfølgende år, stod imidlertid å lese i en kronikk i *Aftenposten* så langt tilbake som 6. april 2004. Kronikken var skrevet av forsvarsanalytiker Øystein Steiro sr., og hadde overskriften «Forsvarsreformen – et vågespill med vår sikkerhet».

Kronikken er nylig gjengitt – med kommentarer som understreker analysens og advarslenes aktualitet – i Steiros nettpublikasjon *Alternativt Forum*, se <http://alternativtforum.wordpress.com/2016/05/01/naiv.norsk.sikkerhetspolitikk/>.

Som forfatteren selv fremholder, kan det noen ganger være hensiktsmessig å se tilbake, ikke for å finne syndebukker, men for å lære. Hvis vi ikke klarer å lære av de feil vi gjør, vil det bli vanskelig å komme videre. Ansvar for det manglende samsvaret mellom våre sikkerhetspolitiske behov og det forsvaret vi har endt opp med, ligger hos tidligere regjeringer. Ansvar for å gjøre noe med det ligger hos Ine Eriksen Søreide og Solberg-regjeringen.

Med forfatterens tillatelse følger nedenfor en gjengivelse av oppslaget i *Alternativt Forum* inkludert Steiros kronikk fra 2004.

* * * *

alternativt forum

Uavhengig utenrikspolitisk analyse med kritisk fokus på ubehagelige fakta fremfor politisk korrekte meninger

Written by Alternativt Forum, 2. mai 2016.

NAIV NORSK SIKKERHETSPOLITIKK

Forsvarsminister Ine Eriksen Søreide skriver i en artikkel i Norges Forsvar Nr. 1/2016 at den russiske annekteringen av Krim ”skapte nærmest over natten den mest alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa på mange tiår.” Dette er misvisende! Endringen i sikkerhetsbildet i Europa har ikke skjedd over natten. Russlands aggressive

utenrikspolitikk har utviklet seg over tid og signalene kom lenge før Ukraina i 2014. Realiteten er at den sikkerhetspolitiske analysen som ligger til grunn for avviklingen av vår nasjonale forsvarsevne var grunnleggende feil allerede da Forsvarsreform2000 ble vedtatt for 16 år siden. Ansvar for det forsvaret Ine Eriksen Søreide har endt opp med ligger først og fremst hos de tidligere forsvarsministre Kristin Krohn-Devold (H), Anne-Grete Strøm Erichsen (Ap) og Grete Faremo (Ap) samt planleggerne i Forsvarsdepartementet, FFI og NUPI, inkludert tidligere forsvarssjef Sverre Diesen. De kan heller ikke påstå at de ikke har blitt advart, bl.a. gjennom følgende kronikk i Aftenposten så langt tilbake som 6.4.2004.

FORSVARREFORMEN – ET VÅGESPILL MED VÅR SIKKERHET

Øystein Steiro Sr., 6.4.2004.

SIKKERHETSPOLITISKE FORUTSETNINGER. Generalløytnant og ass. Departementsråd i Forsvarsdepartementet, Sverre Diesen, argumenterer i sine mange innlegg og foredrag om Forsvarsreformen for at faren for en omfattende eksistensiell trussel, i form av en invasjon av norsk territorium, ikke lenger anses mulig. Dette som en følge av Sovjetregimets kollaps, samt den integrasjon og gjensidige avhengighet som er oppstått mellom statene i Europa gjennom etableringen av EU. Den sikkerhetspolitiske analysen som forsvarsreformen bygger på, forutsetter at Norge ikke lenger kan betraktes som en strategisk utsatt nasjon, og at dersom vi skulle bli utsatt for ytre aggresjon, vil det være i form av en mer begrenset maktanvendelse for å legge press på Norge i en gitt situasjon, uten at det er noe mål i seg selv å erobre territorium. Dagens offisielle trusselbilde utgjøres først og fremst av den såkalte asymmetriske trusselen fra internasjonal terrorisme. Forsvarets oppgave er redusert til suverenitetshåndhevelse, myndighetsutøvelse, terrorberedskap og internasjonale operasjoner i FN- eller Nato-regi.

Men er det virkelig slik at tradisjonell krig i vår del av verden er utenkelig, at Russland ikke lenger representerer noen mulig trussel, heller ikke på lang sikt, som er det perspektivet forsvarsplanlegging må gjøres i, og at Norge ikke lenger er strategisk viktig, til tross for at vi besitter betydelige kvanta av verdens viktigste strategiske råvarer, olje og gass? Holder den sikkerhetspolitiske analysen som Forsvarsreformen bygger på, også for et lite marginalisert flankeland som Norge, med sine spesielle sikkerhetsbehov? Eller er det egentlig trusselbildet til USA og de toneangivende nasjonene i NATO som Forsvarsreformen er bygget opp omkring? Innebærer avviklingen av det tradisjonelle invasjonsforsvaret, inklusive Heimevernet og verneplikten samt overgangen til et fåtall profesjonelle spesialstyrker, en gambling med vår egen sikkerhet?

SLUTT PÅ KRIG I EUROPA? Generalløytnant Diesen mener det har funnet sted et militært paradigmeskifte i vår del av verden, fra territorielle kriger til mer begrensede militære aksjoner, hvor målsetningen eventuelt vil være å utøve politisk press. At en eksistensiell høyintensitetskonflikt i Europa fullstendig utelukkes som en fremtidig mulighet, må imidlertid karakteriseres som en ganske formidabel påstand. Det er en påstand av en slik dimensjon og

karakter at det er vanskelig å feste lite til den som sådan, selv om Berlin-muren er revet og Tyskland, England og Frankrike samhandler i ferd og fordragelighet i Den europeiske union. Det er i alle fall et utsagn som må karakteriseres mer som en teori og et håp vi alle deler, enn som et faktum.

Resonnementet føyer seg inn i klassisk moderniseringsteori og forestillingen om en lineær utvikling i grad av sivilisasjon, fra såkalte primitive samfunn til de avanserte vestlige land som har basert sin fred og velferd på markedsøkonomi og demokrati. Denne typen utviklingsmodeller har vært utbredt i over 150 år, og har paradoksalt nok overlevd til tross for at vi samtidig har erfart de to mest omfattende krigene i verdenshistorien i samme periode. Ingen har noensinne kunne dokumentere noen mekanisk lineær sammenheng mellom fred og utvikling. Mange vil hevde snarere det motsatte. At det har funnet sted et slikt militært paradigmeskifte i løpet av de siste 10-15 årene, er det i alle fall for tidlig å kunne konkludere med, lang mindre basere nasjonens kollektive sikkerhet på.

ET STABILT RUSSLAND? I Stortingsproposisjon 42 om ”Den videre modernisering av Forsvaret i perioden 2005-2008” slår Forsvarsdepartementet fast at dagens Russland ikke utgjør noen militær trussel mot Norge, samtidig som det påpekes at våre to land grenser opp mot hverandre i et område av stor ressursmessig og strategisk betydning. Det understrekes også t den store konsentrasjonen av russiske militære styrker, samt strategiske og taktiske kjernevåpen, er opprettholdt ved basene på Kola og i Nordvest-Russland. Det er imidlertid ting som er bemerkelsesverdig. Det ene er at disse vedvarende trusselementene åpenbart ikke vektlegges i de tiltak som foreslås i Forsvarsreformen, idet store deler av Forsvaret legges ned, samtidig som betydelige elementer trekkes ut av de to nordligste fylker. Det andre er at analysen av den interne utviklingen i Russland er særdeles tynn og til dels direkte villedende. Temaet levnes kun én setning, i dette som er den mest omfattende offisielle sammenstilling av gjeldende norsk sikkerhetspolitikk til nå. Her heter det: ”Utviklingen i Russland har gått i retning av større innenrikspolitisk stabilitet, hvor trenden i hovedsak synes å gå mot økonomisk fremgang og konsolidering av det sentrale maktapparatet i Moskva.”

Mange observatører vil være uenige i denne karakteristikken, og snarere hevde det motsatte, og påpeke at selv om den militære kapasiteten, og dermed trusselen, er redusert på kort sikt, er den økonomiske, sosiale og politiske ustabiliteten i Russland betydelig større nå enn hva tilfellet var under det totalitære Sovjetregimet. Levestandarden er sunket for flertallet av befolkningen. Inntektsforskjellene blir stadig større. Samtidig samler Putin stadig flere tråder på sine hender. Til forskjell fra Jeltsin har Putin nå kontroll med statsadministrasjonen og Dumaen. Studier av de nye politiske strukturer som har vokst frem, viser at Putin omgir seg med en liten elite som i stor grad er rekruttert fra den føderale sikkerhetstjenesten, hans tidligere arbeidsplass. De endringer og innskrenkninger som ble varslet i den utvidede regjeringskonferansen 13. september, faller inn i dette mønsteret. De regionale krisene i Tsjetsjenia og Georgia avspeiler forhold som ytterligere forsterker de labile utviklingstrekk. Dette er alle vesentlige faktorer, som man vanskelig kan unngå å forholde seg til, dersom man skal si noe om utviklingen i sikkerhetsbildet i forhold til vår nabo i øst. Det er ikke noen rettlinjert utvikling fra et post-totalitært styresett til demokrati.

NORGE STRATEGISK UVIKTIG? Som verdens største nettoeksportør av olje og gass, og Europas nest største nettoeksportør etter Russland, er det vanskelig å konkludere med noe annet enn at Norge vil være et strategisk viktig land i enhver konflikt av noen størrelse. I tillegg kommer at vi har store felles forekomster av petroleum i Barentshavet, hvis eierforhold det etter 25 års forhandlinger ennå ikke har lyktes å avklare. Presset mellom USAs og andre vestlige lands stadig økende importbehov og Russlands interesser som konkurrerende eksportnasjon kan skape uoversiktlige utenrikspolitiske situasjoner og allianser som ikke nødvendigvis følger de mønstre vi er kjent med i dag. Strategisk sett er Norge en liten nasjon, klemt mellom en atommakt i øst og betydelige forekomster av verdens viktigste strategiske råvare på vår kontinentalsokkel i vest. Det er et faktum vi ikke kan løpe fra at Norge har spesielle sikkerhetspolitiske behov, og er i en særdeles utsatt strategisk posisjon sammenlignet med de fleste av våre allierte. Det burde være tilstrekkelig å se til Midtøsten for å skjønne hvilken betydning oljen har, og i stadig større grad vil få, i internasjonal politikk.

Få, om noen, vil være uenig i at en omfattende forsvarsreform har vært nødvendig for å rette opp de ubalanser som har oppstått mellom en forsvarsstruktur basert på den kalde krigens rasjonale og dagens sikkerhetspolitiske behov. Problemet er at den omlegging og nedbygging av vår selvstendige forsvarskapasitet som nå finner sted, bygger på en overfladisk, kortsiktig og ensidig analyse av sikkerhetsbildet, som i liten grad tar hensyn til Norges spesielle sikkerhetspolitiske situasjon. Forsvarsreformen bygger på sviktende forutsetninger, og skaper nye ubalanser mellom forsvarsstruktur og sikkerhetsbehov. Samtidig som det er enkelt å bygge ned strukturer og tape verdifull kompetanse, tas det ikke høyde for at forholdene kan skifte utrolig raskt i internasjonal politikk, og at slike endringer erfaringsmessig har vist seg svært vanskelige å forutse tilstrekkelig lang nok tid i forveien til at man kan etablere adekvate mottiltak.

(Når vi i 2016 i stor grad kjenner fasiten er det nesten skremmende å se hvor forutseende artikkelen er i sin analyse. Tegnene til det sikkerhetsbildet vi ser materialisere seg i dag var imidlertid klare allerede for 16 år siden for de som var villige til å se. Om noen av advarslene hadde blitt tatt til følge kunne vi i dag hatt et nasjonalt forsvar med en helt annen vernekraft og beskyttelse enn det marginaliserte territorielle forsvaret vi sitter igjen med i dag som et resultat av Forsvarsreformen. Det vil koste mangfoldige milliarder å gjenoppbygge forsvaret og endre dets innretning tilbake til forsvaret av Norge dersom dagens politikere i det hele tatt makter å lese skriften på veggen. Det er imidlertid den nåværende forsvarsministerens og den nåværende regjeringens ansvar.)